

**BOSHLANG'ICH SINIF TARBIIYA DARSLARIDA QO'LLANILADIGAN ILG'OR
PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR**

Muydinova Dilnoza Minavarjonovna

Navoiy viloyati Xatirchi tumani

2- umumiy o'rta ta'lim maktabi

Tarbiya fani o'qituvchisi

Annotasiya: *Maqolada tarbiya fani dars jarayonida didaktik vositalardan foydalanishda o'quvchilarning psixologik, yosh xususiyatlarini inobatga olish zarurligi misollar asosida isbotlangan. Dars jarayonini samarali tashkil etish uchun mo'ljallangan metodlardan misollar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *pedagogik texnologiya, innovasion texnologiya, ta'lim-tarbiya, didaktik vosita, ta'lim samaradorligi, kommunikatsion texnologiyalar.*

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol uslublar, innovasion pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish ta'limning samaradorligini oshirishga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan-kunga ta'lim jarayonining eng dolzarb vazifalaridan bo'lib bormoqda. Insonning tafakkuri, aqliy salohiyati ijtimoiy boylik hisoblanadi. Ular har qanday jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini belgilaydi. Shundayfarzandlarimiz borki, ular umumiy o'rta ta'lim jarayonida ma'lum yo'nalish bo'yicha 'zlarining iqtidorlarini, iste'dodlarini namoyon etadilar. Bu boylikdan oqilona foydalanish, uni to'g'ri yo'naltirish lozim", - dedi I.A.Karimov o'zining "Barkamol avlod orzusi" asarida.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'quvchilarni egallayotgan bilimlarni o'zlari qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib, olinayotgan bilimlarni tahlil qilishlariga, xato xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga qaratiladi..

O'qituvchi bu jarayonda shaxs va jamoaning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi. Ushbu jarayonda o'qituvchi boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik vazifasini bajaradi. Bunday o'quv jarayonida o'quvchi asosiy obyektga aylanadi. Bugungi kunda ta'lim muassasalarining o'quv-tarbiyaviy jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanishga alohida e'tibor berilayotganining asosiy sababi quyidagilardir:

Birinchiidan, pedagogik texnologiyalarda shaxsni rivojlantiruvchi ta'limni amalga oshirish imkoniyatining kengligida;

Ikkinchiidan, pedagogik texnologiyalar o'quv-tarbiya jarayoniga tizimli faoliyat yondashuvini keng joriy etish imkoniyatini beradi;

Uchinchiidan, pedagogik texnologiya o'qituvchini ta'lim-tarbiya jarayonining maqsadlaridan boshlab, tashxis tizimini tuzish va bu jarayon kechishini nazorat qilishgacha bo'lgan texnologik zanjirni oldindan loyihalashtirib olishga undaydi;

To'rtinchidan, pedagogik texnologiya yangi vositalar va axborot usullarini qo'llashga asoslanganligi sababli, ularning qo'llanilishi.

O'quv-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalarning to'g'ri joriy etilishi o'qituvchining bu jarayonda asosiy tashkilotchi yoki maslahatchi sifatida faoliyat yuritishiga olib keladi. Bu esa o'qituvchidan ko'proq mustaqillikni, ijodni va irodaviy sifatlarni talab etadi. Pedagogik texnologiya asosida o'tkazilgan mashg'ulotlar yoshlarning muhim hayotiy yutuq va muammolariga o'z munosabatlarini bildirishlariga intilishlarini qondirib, ularni fikrlashga, o'z nuqtai nazarlarini asoslashga imkoniyat yaratadi. Hozirgi davrda sodir bo'layotgan innovatsion jarayonlarda ta'lim tizimi oldidagi muammolarni hal etish uchun yangi axborotni o'zlashtirish va o'zlashtirgan bilimlarini o'zlari tomonidan baholashga qodir, zarur qarorlar qabul qiluvchi, mustaqil va erkin fikrlaydigan shaxslar kerak.

Shuning uchun ham, ta'lim muassasalarining o'quv-tarbiyaviy jarayonida zamonaviy o'qitish uslublari interfaol uslublar, innovatsion texnologiyalarning o'ri va ahamiyati beqiyosdir. Pedagogik texnologiya va ularning ta'limda qo'llanishiga oid bilimlar, tajriba o'quvchilarni bilimli va yetuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

“Dumaloq stol” metodi: Topshiriq yozib qo'yilgan qog'oz varaq davra bo'ylab aylantiriladi. Har bir o'quvchi o'zining javob variantini yozib qo'ygach, varaqni boshqa talabaga uzatadi. Keyin muhokama bo'ladi: noto'g'ri javoblar o'chiriladi, to'g'ri javoblarning soniga qarab talabning bilimlariga baho beriladi. Bu metodni 3 -4-sinflarda yozma shaklda, 1-2-sinflarda og'zaki shaklda ham qo'llash mumkin.

Berilishi mumkin bo'lgan topshiriqlarga misollar:

- tarbiyali bola deganda kimni tushunasiz?
- halolik deganda nimani tushunasiz?
- Sobir Rahimov kim bo'lgan?
- Oftob urganda qanday yordam beriladi?
- mehnatsevarlik deganda nimani tushunasiz.
- yong'in sodir bo'lganda kimga telefon qilinadi?
- 103 raqamiga telefon qilib kimni chaqirasiz?
- Zaharlangan odamga birinchi yordam qanday ko'rsatiladi?

Yuqoridagi savollar 4-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan. Shuni esda tutish kerakki, qo'yilgan savol javobning yarmini o'zida aks ettirishi lozim.

“Ruchka stol o'rtasida” metodi. Butun guruhga topshiriq beriladi. Masalan, dam olish kuni uydagilarga qanday ishlarda yordam berasiz? (3-sinf misolida). Har bir o'quvchi bitta javob variantini bir varaq qog'ozga yozib, uni qo'shnisiga beradi, o'z ruchkasini esa stolning o'rtasiga surib qo'yadi.

“Bobolarimizning bebaho merosi-mavzusini mustahkamlash asosida yuqoridagi metodni uyushtiramiz. O'qituvchining guruhga beradigan topshirig'i - qomusiy

olimlarga ta'rif berib o'ting. Bunda keng ma'lumotlardan chekingan holda qisqa va lo'nda, aniq bitta gap bilan ta'riflanadigan gap bilan misol keltirish talab etiladi.

Masalan, Alisher Navoiy - so'z mulkinging sulтони. Ajratilgan 10-15 daqiqa vaqt ichida guruh mumkin qadar ko'proq sonda javob variantlari berishi kerak. Bir varaq qog'ozga yozilgan topshiriq bir o'quvchidan ikkinchisiga uzatiladi. O'quvchi javobni yozib, qog'ozni keyingi talabaga uzatadi, ruchkasini esa, o'ziga ro'baro' qilib, stolga qo'yib qo'yadi. Javobni bilmaydigan o'quvchi qog'ozni keyingi o'quvchiga uzatadiyu, lekin ruchkasini qo'lida olib qoladi. Bu metodikaning yana bir sharti: bitta variantni ikki qayta berish mumkin emas, boshqacha aytganda, qaytariqlar bo'lishiga bu o'rinda yo'l qo'yilmaydi. Topshiriq bajarildi. Javob variantlari yozilgan qog'oz o'qituvchida. U o'sha variantlarni sanab o'tadi. Variantlar sanab o'tilar ekan, ularning har biri guruhda muhokama qilib boriladi. Takror javoblar inobatga olinmaydi. "Ruchka stol o'rtasida" metodi bir qancha afzalliklarga ega. Jumladan, o'qituvchi mashg'ulotga kim tayyor, kim tayyor emasligini ko'rib turadi, o'quvchilarda qomusiy olimlar haqida tezkor beriladigan javob variantlari shakllantiriladi.

Bu metod guruhda olib boriladigan ish bo'lib, o'quvchilar intizominimustahkamlaydi, ularni guruh shaklida ishlash malakasini shakllantiradi, guruhni jipslashtiradi, o'quvchilarni tezkorlikka, tez fikrlashga undaydi. Chunki o'z variant ustida juda uzoq o'ylab o'tiradigan o'quvchi butun guruhga ajratilgan vaqtni sarflaydi. Shuningdek, o'quvchi mashg'ulotga tayyor bo'lmasa, bunda ham u guruhga pand beradi. Bu holatda tushmaslik uchun har bir o'quvchi har bir darsga tayyor bo'lib kelishga intiladi. O'quvchilar o'z javoblarini ikki marta: yozma ish paytida va og'zaki muhokama vaqtida tahlil qilib borishadi. Bu esa mavzuni yanada mukammal egallashga imkon beradi. Bu kabi ta'lim jarayonida qo'llaniladigan interfaol usullar o'quvchilarning mustaqilligi, ishchanligi, uyushqoqligi, xushmuomalaligi, ijodiy fazilatlarini kamol toptirishga yordam beradi.

Interfaol usullar interfaol ta'lim jarayonida dars o'quvchilarning o'zaro muloqotlari asosida amalga oshiriladi. Interfaol metod - ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi faollikni oshirish orqali ularning o'zaro harakati, ta'siri ostida bilimlarni o'zlashtirishni kafolatlash, shaxsiy sifatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu usullarni qo'llash dars sifati va samaradorligini oshirishga yordam beradi. Uning asosiy mezonlari - norasmiy bahs-munozaralar o'tkazish, o'quv materialini erkin bayon etish, mustaqil o'qish, o'rganish, seminarlar o'tkazish, o'quvchilarni tashabbus ko'rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriq, vazifalar berish, yozma ishlar bajarish kabilardan iborat. Interfaollik, bu - o'zaro ikki kishi faolligi, ya'ni, bunda o'quv-biluv jarayoni o'zaro suhbat tariqasida, dialog shaklda yoki o'qituvchi o'quvchilarning o'zaro muloqotlari asosida kechadi. Interfaollik - o'zaro faollik, harakat, ta'sirchanlik, o'quvchi-o'qituvchi, o'quvchi-o'quvchi (subyekt-subyekt) suhbatlarida sodir bo'ladi. Interfaol metodlarning bosh maqsadi - o'quv

jarayoni uchun eng qulay muhit vaziyat yaratish orqali o ‘quvchining faol, erkin, ijodiy fikr yuritish, uni ehtiyoj, qiziqishlari, ichki imkoniyatlarini ishga solishga muhit yaratadi. Bunday darslar shunday kechadiki, bu jarayonda bironta ham o ‘quvchi chetda qolmay, eshitgan, o‘qigan, ko‘rgan bilgan fikr- mulohazalarini ochiq-oydin, erkin bildirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. O‘zaro fikr almashish jarayoni sodir bo‘ladi.

Bolalarda bilim olishga havas, qiziqish ortadi, o‘zaro do‘stona munosabatlar shakllanadi. Interfaol ta‘lim o‘z xususiyatiga ko‘ra didaktik o‘yinlar orqali, evristik (fikrlash, izlash, topish) suhbat-dars jarayonini loyihalash orqali, muamoli vaziyatni hosil qilish va yechish orqali, kreativ-ijodkorlik asosida, axborot kommunikatsion texnologiyalar yordamida amalga oshirish metodlarini o‘z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi». - T.: O‘zbekiston, 1997-yil.
2. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. T. 2006 y.
3. Karimov.I.A. Barkamol avlod orzusi. «SHarq». T.1999 y. Saidaxmedov N. Ochilov A. Yangi pedagogik texnologiya mohiyati va zamonaviy loyihasi”. T.1999 y. 7-55 bet.
4. Ro‘ziyeva D va b. 3-sinf tarbiya fani darsligi. T. «SANO-STANDART». 2020 y.